

הַלְבוֹת עֲרֻכִּים וְחֲרָמִים פָּרָק ח

א. בַּחֲמֹשֶׁה עָשָׂר בְּאֶדֶר, בֵּית דִּין נִפְנִין לַחֲפֵשׁ וְלַבְדֵּק עַל צָרְכֵי צָבוּר וְעַל עֲנִינֵי הַקִּדְּשׁוֹת; וּבּוֹדֵקִין עֲלֵיהֶן וְדוֹרְשִׁין וְחוֹקְרִין, וּפּוֹדִין אֶת הַהִקְדָּשׁוֹת וְאֶת הַחֲרָמִים, וְגוֹבִין אֶת הָעֲרֻכִּים וְאֶת הַדָּמִים מִכָּל הַחֵיב בָּהֶן כְּדִי שִׁיחִיָּה הַכֹּל עֲתִיד עִם תְּרוּמַת שְׁקָלִים, לַחֲזֹק אֶת בֵּית אֱלֹהֵינוּ.

ב. אֵין פּוֹדִין אֶת הַהִקְדָּשׁוֹת, אֲלֹא בִשְׁלוּשָׁה בְּקִיָּאִין; וְכֵן כְּשֶׁגּוֹבִין מִטְּלָטְלִין שְׁמִמְשַׁכְּנִין מִחֵיבֵי עֲרֻכִּים, שְׁמִין אוֹתָן בִּשְׁלוּשָׁה. וְכִשְׁמַעְרִיכִין בְּהֵמָה וְכִיּוֹצֵא בָּהּ מִשָּׂאֵר מִטְּלָטְלִין, שְׁמִין אוֹתָהּ בִּשְׁלוּשָׁה.

ג. אֲבָל כְּשֶׁמַּעְרִיכִין אֶת הַקִּרְקָעוֹת, אוֹ אִם הִזְקָקוּ לַגְּבוֹת עֲרֻכֵי אָדָם מִן הַקִּרְקָע שְׁלוֹ אֵין מַעְרִיכִין אוֹתָן אֲלֹא בַּעֲשָׂרָה, וְאַחַד מֵהֶן כּוֹהֵן: שֶׁהָרִי "כֹּהֵן" (ויקרא כז, ח; ועוד שש פעמים בהמשך הפרק) כְּתוּב בַּפֶּרֶשָׁה.

ד. וְכֵן הָאוֹמֵר דָּמֵי עָלִי, אוֹ דָּמֵי פְּלוּנִי עָלִי, אוֹ דָּמֵי יָדִי, אוֹ דָּמֵי רַגְלִי כְּשֶׁשְׁמִין אוֹתוֹ כְּמָה הוּא שׁוֹוָה, אוֹ כְּמָה דָּמֵי יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ שְׁמִין בַּעֲשָׂרָה, וְאַחַד מֵהֶן כּוֹהֵן.

ה. כְּשֶׁפּוֹדִין אֶת הַהִקְדָּשׁוֹת מִיָּדֵי הַהִקְדָּשׁ, בֵּין שֶׁהָיוּ קִרְקָעוֹת אוֹ מִטְּלָטְלִין מִכְּרִיזִין עֲלֵיהֶן בִּפְנֵי כָּל הַבָּאִין לַפְּדוֹת. אָמַר אֶחָד הָרִי הֵן שְׁלִי בַּעֲשָׂר סָלְעִים, וְאָמַר אֶחָד בַּעֲשָׂרִים, וְאָמַר אֶחָד בִּשְׁלוּשִׁים, וְאָמַר אֶחָד בְּאַרְבָּעִים, וְאָמַר אֶחָד בְּחֲמִשִּׁים, חָזַר בּוֹ שְׁלַחֲמִשִּׁים לְבָדוֹ מִמִּשְׁכָּנִין מִנְּכָסָיו עֶשֶׂר, וְנוֹתְנִין אוֹתָן הַהִקְדָּשׁוֹת לְזֶה שֶׁנָּתַן אֲרָבָעִים; וְנִמְצָא הַהִקְדָּשׁ נוֹטֵל חֲמִשִּׁים, עֶשֶׂר מִזֶּה וְאַרְבָּעִים מִזֶּה.

ו. חָזַר בּוֹ אַחֲרֵי כֵן שְׁלֹאֲרָבָעִים מִמִּשְׁכָּנִין מִנְּכָסָיו עֶשֶׂר, וְנוֹתְנִין אֶת הַהִקְדָּשׁ לְבַעַל הַשְּׁלוּשִׁים; וְכֵן עַד הִרְאִישׁוֹן. חָזַר בּוֹ הִרְאִישׁוֹן שֶׁנָּתַן עֶשֶׂר מִכְּרִיזִין עַל הַהִקְדָּשׁ פָּעַם שְׁנִיָּה, וּמוֹכְרִין אוֹתוֹ: אִם נִפְדָּה בַּפָּחוֹת מִעֶשֶׂר, נִפְרָעִין מִשְׁלַעֲשֹׂר אֶת הַמוֹתֵר.

ז. כְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים, בְּשִׁחְזָרוֹ זֶה אַחֵר זֶה; אֲבָל אִם חָזְרוּ כָּלָן כְּאַחַת, מִשְׁלֵשִׁין בִּינֵיהֶם בְּשׁוֹוָה. כִּיצַד: אָמַר הִרְאִישׁוֹן הָרִי הוּא שְׁלִי בַּעֲשָׂר, וְאָמַר הַשְּׁנִי בַּעֲשָׂרִים, וְאָמַר הַשְּׁלִישִׁי בְּאַרְבַּע וְעֶשְׂרִים, וְחָזַר בּוֹ הַשְּׁלִישִׁי וְהַשְּׁנִי כְּאַחַד נוֹתְנִין אוֹתוֹ לְרִאִישׁוֹן בַּעֲשָׂר, וּמִמִּשְׁכָּנִים מִנְּכָסֵי שְׁנֵי בְּשַׁבַּע וּמִנְּכָסֵי שְׁלִישִׁי בְּשַׁבַּע; וְנִמְצָא הַהִקְדָּשׁ גּוֹבֵה אֲרָבַע וְעֶשְׂרִים.

ח. וְכֵן אִם חָזְרוּ שְׁלֹשָׁתָן כְּאַחַת, וְנִמְכַּר הַהִקְדָּשׁ בִּשְׁלוֹשׁ מִמִּשְׁכָּנִין מִנְּכָסֵי כָּל אֶחָד מִשְׁלֹשָׁתָן שְׁבַע סָלְעִים. וְכֵן עַל דֶּרֶךְ זֶה לְעוֹלָם.

ט. הַבְּעָלִים קוֹדֵמִין לְכָל אָדָם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מוֹסִיפִין חֲמֵשׁ; וְאֵין מוֹסִיפִין חֲמֵשׁ עַל עֲלוּיָן שְׁלֹשָׁאֵר הַפּוֹדִים, אֲלֹא עַל מֶה שֶׁנוֹתְנִין הֵן תְּחִלָּה. כִּיצַד: אָמְרוּ הַבְּעָלִים הָרִי זֶה שְׁלָנוּ בַּעֲשָׂרִים, וּבֹא אַחֵר וְאָמַר הָרִי הוּא שְׁלִי בַּעֲשָׂרִים הַבְּעָלִים קוֹדֵמִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מוֹסִיפִין חֲמֵשׁ וְנוֹתְנִין חֲמֵשׁ וְעֶשְׂרִים.

י. בֹּא אַחֵר וְאָמַר הָרִי הוּא שְׁלִי בְּאַחַד וְעֶשְׂרִים אִם שִׁתְּקוּ הַבְּעָלִים וְלֹא הוֹסִיפוּ כָּלוּם, מוֹכְרִין אוֹתוֹ לָהֶם בְּחֲמֵשׁ וְעֶשְׂרִים. וְאִם הוֹסִיפוּ הַבְּעָלִים עַל הָעֶשְׂרִים וְאַחַד, אִפְּלוּ פְּרוּטָה אַחַת

הָרִי אֵלֹו נֹתַנִּין שֵׁשׁ וְעֶשְׂרִים וּפְרוּטָה: אֶחָד וְעֶשְׂרִים שְׁנָתָנוּ מֵעֲצָמָן, וְחֲמֵשׁ שָׁהֵן חִיבִין בּוֹ מִשּׁוּם חֲמֵשׁ הַמֶּתֶן שְׁנָתָנוּ תַּחֲלָה. יא. וְכֵן אִם בָּא הַשְּׁנִי וְאָמַר הָרִי הוּא שְׁלִי בְּעֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם, וּבָא שְׁלִישִׁי וְאָמַר בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלוּשׁ, וּבָא רְבִיעִי וְאָמַר בְּעֶשְׂרִים וָאַרְבַּע, וּבָא חֲמִישִׁי וְאָמַר בְּעֶשְׂרִים וְחֲמֵשׁ, וְהוֹסִיפוּ הֵן עַל הָעֶשְׂרִים וְחֲמֵשׁ אֶפְלוּ פְרוּטָה אַחַת כּוֹפִין אוֹתָן לִתֵּן שְׁלוּשִׁים וּפְרוּטָה: חֲמֵשׁ וְעֶשְׂרִים וּפְרוּטָה שְׁנָתָנוּ מֵעֲצָמָן, וְחֲמֵשׁ שְׁלַחֲמֵשׁ שָׁהֵן חִיבִין בּוֹ לְפִי שְׁאִין הַבְּעָלִים מוֹסִיפִין חֲמֵשׁ עַל עֲלוּיו שְׁלֹזָה, אֲלֹא חֲמֵשׁ מָה שְׁנָתָנוּ תַּחֲלָה מוֹסִיפִין עַל מָה שְׁנָתָן הָאֲחֵרוֹן אִם רָצוּ.

יב. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים, בְּשָׁלָא שְׁמוּ הַהֲקֻדָּשׁ שְׁלוּשָׁה מִמַּחֲיָן; אָבֵל אִם שְׁמוּ אוֹתוֹ שְׁלוּשָׁה מִמַּחֲיָן, וְאָמְרוּ שֶׁהוּא שׁוּוֹה מָה שְׁנָתָן הָאֲחֵרוֹן, וְהוֹסִיפוּ הַבְּעָלִים עַל עֲלוּיו, אֶפְלוּ פְרוּטָה אַחַת הָרִי הֵן מוֹסִיפִין חֲמֵשׁ עַל עֲלוּיו שְׁלַאֲחֵרוֹן, וְנֹתַנִּין אֶחָד וּשְׁלוּשִׁים וְדִינָר וּפְרוּטָה.

יג. הָרִי שְׁלָא נִשּׁוּם הַהֲקֻדָּשׁ, וְנָתַנוּ הַבְּעָלִים תַּחֲלָה עֶשְׂרִים, וּבָא אֲחֵרוֹן וְנָתַן חֲמֵשׁ וְעֶשְׂרִים, וְשִׁתְּקוּ הַבְּעָלִים וְלֹא הוֹסִיפוּ כָּלוּם הַבְּעָלִים קוֹדֵמִין: שְׁאֵף הֵן חִיבִין לִתֵּן חֲמֵשׁ וְעֶשְׂרִים, מִפְּנֵי הַחֲמֵשׁ. בָּא אֲחֵרוֹן וְנָתַן שֵׁשׁ וְעֶשְׂרִים, הוּא קוֹדֵם; וְאִם רָצוּ הַבְּעָלִים וְהוֹסִיפוּ אֶפְלוּ פְרוּטָה, נֹתַנִּין אַחַת וּשְׁלוּשִׁים וּפְרוּטָה כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה לְעוֹלָם.

יד. אֵין מִקְדִּישִׁין וְלֹא מַעֲרִיכִין וְלֹא מַחֲרִימִין בְּזִמְן הַזֶּה שְׁאִין שָׁם מִקְדָּשׁ בַּחֲטָאִינוּ, כְּדִי לַחֲזֹק אֶת בְּדָקוֹ. וְאִם הֲקֻדִּישׁ אוֹ הַעֲרִיף אוֹ הַחֲרִים אִם הֵיטָה בְּהֵמָה, נוֹעַל דָּלַת בְּפִנִּיָּה עַד שִׁתְּמוֹת מַאֲלִיָּה; וְאִם הָיוּ פְרוּת אוֹ פְסוּת אוֹ כָּלִים, מַנִּיחִין עַד שִׁירְקָבוּ; וְאִם הָיוּ מְעוֹת אוֹ כָּלִי מַתְכוֹת, יִשְׁלִיכֵן לַיָּם הַגָּדוֹל יָם הַמֶּלַח כְּדִי לְאַבְדֵן.

טו. הֲקֻדִּישׁ אוֹ הַחֲרִים עֶבֶד שְׁנִכְנַס לְמִצְוֹת, פּוֹדְהוּ וַיִּלְכוּ הַדָּמִים לַיָּם הַמֶּלַח כְּשֶׁאֵר דָּמִים וְעֶרְכִים שְׁלִזְמָן הַזֶּה; וְאִם הָיָה עֶבֶד גּוֹי, לֹא מַעֲלִין וְלֹא מוֹרִידִין.

טז. מִתֵּר לַפְדּוֹת הַהֲקֻדָּשׁוֹת בְּזִמְן הַזֶּה לְכַתְּחֻלָּה, וְאֶפְלוּ בְּפְרוּטָה; וּמִשְׁלִיף אֶת הַפְּרוּטָה לַיָּם הַמֶּלַח. וְחֲכָמִים דָּנוּ שִׁיפְדָּה בְּאַרְבָּעָה זָוִיִּים אוֹ קְרוֹב לָזָה, כְּדִי לְפָרֶסֶם הַדָּבָר. אָבֵל בְּזִמְן הַמִּקְדָּשׁ, לֹא יִפְדָּה לְכַתְּחֻלָּה אֲלֹא בְּשׁוּיו כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.

יז. מִי שֶׁהַחֲרִים בְּזִמְן הַזֶּה מִטְּלָטְלִין סֵתָם, הָרִי אֵלֹו נֹתַנִּין לְכוֹהֲנִים הַנִּמְצָאִים בְּאוֹתוֹ מְקוֹם. אָבֵל אִם הַחֲרִים שָׁדָה בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל סֵתָם, אוֹ שֶׁהַחֲרִימָה לְכוֹהֲנִים אֵינָה חֶרֶם: שְׁאִין שָׁדָה חֲרָמִים נוֹהֲגִת, אֲלֹא בְּזִמְן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג. הַחֲרִים לְכוֹהֲנִים קָרָקַע בַּחוּצָה לְאַרְץ, וְאֶפְלוּ בְּזִמְן הַזֶּה הָרִי הִיא כְּמִטְּלָטְלִין בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, וְתַנְתֵּן לְכוֹהֲנִים.

יח. אָף עַל פִּי שֶׁהַהֲקֻדָּשׁוֹת וְהָעֶרְכִים וְהַחֲרָמִים מִצְוֹת, וְרֹאוּי לֹו לְאָדָם לְהִנְהִיג עֲצָמוֹ בְּדְבָרִים אֵלֹו, כְּדִי לִכְף יִצְרוֹ וְלֹא יִהְיֶה כִּילִי, וַיְקִים מָה שֶׁצּוּוּ נְבִיאִים "כִּבְדֹּת אֶת-ה', מִהוֹנֶךְ" (משלי ג, ט) אָף עַל פִּי כֵן, אִם לֹא הֲקֻדִּישׁ וְלֹא הַעֲרִיף מְעוֹלָם, אֵין בְּכָף כָּלוּם: הָרִי הַתּוֹרָה הָעִידָה וְאָמְרָה "וְכִי תַחֲדֹל, לִנְדוֹר לֹא-יִהְיֶה בָךְ, חֲטָא" (דברים כג, כג).

יט. לעולם לא יקדיש אדם ולא יעריך ולא יחרים, כל נכסיו; והעושה זה, עבר על דעת הכתוב שהרי הוא אומר "מכל-אשר-לו" (ויקרא כז, כח), לא כל אשר לו, כמו שבארו חכמים. ואין זו חסידות, אלא שטות שהרי זה מאבד כל ממונו, ויצטרך לבריות; ואין מרחמין עליו. ובזה וכיוצא בו אמרו חכמים, חסיד שוטה מכלל מכלי עולם.

כ. אלא כל המפזר ממונו במצוות, אל יפזר יותר מחמש; ויהיה כמו שצוו נביאים "מכלל דבריו במשפט" (ראה תהילים קיב, ה) בין בדברי עולם בין בדברי תורה. אפלו בקרבנות שאדם חייב בהן הרי חסה תורה על הממון ואמרה, שיביא כפי מסת ידו; קל וחמר לדברים שלא נתחייב בהן, אלא מחמת נדרו שלא ינדר אלא כראוי לו. שנאמר "איש, כמתנת ידו, כברכת ה' אלהיה, אשר נתן-לך" (דברים טז, יז).

ברוך רחמנא דסיען. נגמר ספר ששי, בעזרת שדי. ומנין פרקים שלספר זה, שלושה וארבעים: הלכות שבועות, שנים עשר פרקים; הלכות נדרים, שלושה עשר פרקים; הלכות נזירות, עשרה פרקים; הלכות ערכים וחרמים, שמונה פרקים.

בשם ה', אל עולם (בראשית כא, לג).

תהי-ידך לעזרני: פי פקודיך בחרתי (תהילים קיט, קעג).

ספר שביעי והוא ספר זרעים

הלכותיו שבע, וזה הוא סדורן: הלכות כלאים, הלכות מתנות עניים, הלכות תרומות, הלכות מעשרות, הלכות מעשר שני ונטע רבעי, הלכות בפורים ושאר מתנות כהנה שבגבולין, הלכות שמטה ויובל.

הלכות כלאים. יש בכללן חמש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לזרע זרעים כלאים; (ב) שלא לזרע תבואה או ירק בכרם; (ג) שלא להרביע בהמה כלאים; (ד) שלא לעשות מלאכה בכלאי בהמה באחד; (ה) שלא ללבש כלאים.

הלכות מתנות עניים. יש בכללן שלוש עשרה מצוות שבע מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להניח פאה; (ב) שלא יכלה הפאה; (ג) להניח לקט; (ד) שלא ילקט הלקט; (ה) לעזב עוללות בכרם; (ו) שלא יעולל הכרם; (ז) לעזב פרט הכרם; (ח) שלא ילקט פרט הכרם; (ט) להניח השכחה; (י) שלא ישוב לקחת השכחה; (יא) להפריש מעשר לעניים; (יב) לתן צדקה כמסת יד; (יג) שלא יאמץ לבבו על העני.

הלכות תרומות. יש בכללן שמונה מצוות שתיים מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להפריש תרומה גדולה; (ב) להפריש תרומת מעשר; (ג) שלא יקדים תרומות ומעשרות זה לזה, אלא יפריש על הסדר; (ד) שלא יאכל זר

תְּרוּמָה; (ה) שֶׁלֹא יֹאכַל אֶפְלוּ תוֹשֵׁב כּוֹהֵן אוֹ שֹׁכִירוֹ תְּרוּמָה; (ו) שֶׁלֹא יֹאכַל עֶרֶל תְּרוּמָה; (ז) שֶׁלֹא יֹאכַל כּוֹהֵן טָמֵא תְּרוּמָה; (ח) שֶׁלֹא תֹאכַל חֶלְלָה תְּרוּמָה, וְלֹא מוֹרָם מִן הַקִּדָּשִׁים.

הַלְכוֹת מַעֲשֵׂר. מִצְוֹת עֲשֵׂה אַחַת וְהִיא לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה מִשְׁנֵי הַזְרִיעָה, וּלְתַנּוֹ לְלוּיִים.

הַלְכוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי וְנֻטֵּעַ רְבָעִי. יֵשׁ בְּכָלֶלֶן תִּשְׁעַ מִצְוֹת שְׁלוֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֶרֶטֶן: (א) לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שְׁנֵי; (ב) שֶׁלֹא לְהוֹצִיא דָמִיו בְּשָׂאֵר צִרְכֵי הָאָדָם, חוּץ מֵאֲכִילָה וּשְׂתִיָּה וְסִיכָה; (ג) שֶׁלֹא לֶאֱכֹלוּ בְטָמְאָה; (ד) שֶׁלֹא לֶאֱכֹלוּ בְּאֵינִנּוֹת; (ה) שֶׁלֹא לֶאֱכֹל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שֶׁלְדָגָן חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; (ו) שֶׁלֹא לֶאֱכֹל מַעֲשֵׂר תִירוֹשׁ חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; (ז) שֶׁלֹא לֶאֱכֹל מַעֲשֵׂר יֵצֵהָר חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; (ח) לִהְיוֹת נֻטֵּעַ רְבָעִי כָּל קֹדֶשׁ, וְדִינוֹ לְהֹאכַל בִּירוּשָׁלַיִם לְבַעֲלָיו כִּמַּעֲשֵׂר שְׁנֵי לְכָל דָּבָר; (ט) לְהַתּוֹדוֹת וְדוּי הַמַּעֲשֵׂר.

הַלְכוֹת בְּפוֹרִים עִם שָׂאֵר מִתְּנוֹת כֹּהֵנָה שְׁבַגְבוּלִין. יֵשׁ בְּכָלֶלֶן תִּשְׁעַ מִצְוֹת שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַחַת מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֶרֶטֶן: (א) לְהַפְרִישׁ בְּפוֹרִים וּלְהַעֲלוֹתָן לְמִקְדָּשׁ; (ב) שֶׁלֹא יֹאכַל הַכּוֹהֵן בְּפוֹרִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; (ג) לִקְרוֹת עָלֶיהֶן; (ד) לְהַפְרִישׁ חֶלֶה לְכוֹהֵן; (ה) לָתֵת זֵרוּעַ וּלְחִיִּים וְקִבָּה לְכוֹהֵן; (ו) לָתֵן לוֹ רֵאשִׁית הַגֶּזֶז; (ז) לְפָדוֹת בְּכוֹר הַבֶּן וּלְתֵן פְּדִיוֹנוֹ לְכוֹהֵן; (ח) לְפָדוֹת פֶּטֶר חֲמוֹר וּלְתֵן פְּדִיוֹנוֹ לְכוֹהֵן; (ט) לַעֲרֹף פֶּטֶר חֲמוֹר, אִם לֹא רָצָה לְפָדוֹתוֹ.

הַלְכוֹת שְׁמִטָּה וַיּוֹבֵל. יֵשׁ בְּכָלֶלֶן שְׁתֵּים וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת תִּשְׁעַ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשְׁלוֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֶרֶטֶן: (א) שֶׁתִּשְׁבֹּת הָאָרֶץ מִמְּלֶאכֶתָהּ בַּשְּׁבִיעִית; (ב) שֶׁלֹא יַעֲבֹד עֲבוֹדַת הָאָרֶץ בַּשָּׁנָה זֹאת; (ג) שֶׁלֹא יַעֲבֹד עֲבוֹדַת הָאֵילָן בַּשָּׁנָה זֹאת; (ד) שֶׁלֹא יִקְצֹר הַסְּפִיחַ כְּנֶגֶד הַקּוֹצְרִים; (ה) שֶׁלֹא יִבְצֹר הַנְּזִירִים כְּנֶגֶד הַבּוֹצְרִים; (ו) שִׁישְׁמִיט מֶה שֶׁתּוֹצִיא הָאָרֶץ; (ז) שִׁישְׁמִיט כָּל הַלּוֹאֲתוֹ; (ח) שֶׁלֹא יִגֹּשׁ וְלֹא יִתְבַּע הַלוֹוֶה; (ט) שֶׁלֹא יִמְנַע מִלְּהַלוֹת קֹדֶם הַשְׁמִטָּה כְּדֵי שֶׁלֹא יֵאָבֵד מִמוֹנוֹ; (י) לְסַפֵּר שָׁנִים שֶׁבַע שָׁבַע; (יא) לְקַדֵּשׁ שְׁנַת חֲמִשִּׁים; (יב) לְתַקַּע בְּשׁוּפָר בַּעֲשִׂירֵי לְתִשְׁרֵי כְּדֵי לְצַאת עֲבָדִים חֲפָשִׁי; (יג) שֶׁלֹא תַעֲבֹד אֲדָמָה בַּשָּׁנָה זֹאת; (יד) שֶׁלֹא יִקְצֹר סְפִיחֶיהָ כְּנֶגֶד הַקּוֹצְרִים; (טו) שֶׁלֹא יִבְצֹר נְזִירֶיהָ כְּנֶגֶד הַבּוֹצְרִים; (טז) לָתֵן גְּאֻלָּה לְאָרֶץ בַּשָּׁנָה זֹאת, וְהוּא דִין שְׁדֵה אַחֲזָה וּשְׁדֵה מִקְנֶה; (יז) שֶׁלֹא תִמְכֹּר הָאָרֶץ לְצִמִּיתוֹת; (יח) דִּין בְּתֵי עָרֵי חוֹמָה; (יט) שֶׁלֹא יִנָּחַל כָּל שִׁבְט לְוֵי בְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲלֹא נוֹתֵנִין לָהֶן עָרִים מִתְּנָה לְשִׁבְתָּ בָּהֶן; (כ) שֶׁלֹא יִקַּח שִׁבְט לְוֵי חֶלֶק בְּבִזָּה; (כא) לָתֵן לְלוּיִים עָרִים לְשִׁבְתָּ וּמִגֵּרָשֵׁיהֶם; (כב) שֶׁלֹא יִמְכֹּר מִגֵּרֶשׁ עָרֵיהֶם, אֲלֹא גּוֹאֲלִין לְעוֹלָם בֵּין לִפְנֵי הַיּוֹבֵל בֵּין לְאַחֵר הַיּוֹבֵל.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסִפְרָה זֶה, שֶׁבַע וְשִׁשִּׁים מֵהֶן שְׁלוּשִׁים מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֶׁבַע וְשְׁלוּשִׁים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

הַלְכוֹת בְּלָאִים

יֵשׁ בְּכָלֶלֶן חֲמֵשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֶרֶטֶן: (א) שֶׁלֹא

לזרע זרעים כלאים; (ב) שלא לזרע תבואה או ירק בפרם; (ג) שלא להרביע בהמה כלאים; (ד) שלא לעשות מלאכה בכלאי בהמה כאחד; (ה) שלא ללבש כלאים. ובאור מצוות אלו בפרקים אלו.

הלכות כלאים פרק א

א. הזרע שני מיני זרעים כאחד בארץ ישראל לוקה, שנאמר "שדך לא-תזרע כלאים" (ויקרא יט, יט); ואחד הזרע, או המנבש, או המחפה כגון שהיתה חטה אחת ושעורה אחת, או פול אחד ועדשה אחת מנחין על הארץ, וחפה אותן בעפר, בין בידו בין ברגלו בין בכלי הרי זה לוקה. ואחד הזרע בארץ, או בעציץ נקוב; אבל הזרע בעציץ שאינו נקוב, מפין אותו מכת מרדות.

ב. אסור לזרע כלאים לגוי, ומתר לומר לגוי לזרע לו כלאי זרעים. ואסור לאדם לקים כלאי זרעים בשדהו, אלא עוקר אותן; ואם קים, אינו לוקה. ומתר לישראל לזרע כלאי זרעים בידו, בחוצה לארץ; ואפלו לערב הזרעים לכתחלה, ולזרען בחוצה לארץ מתר. ודברים אלו, דברי קבלה.

ג. אין אסור משום כלאי זרעים, אלא זרעים הראויין למאכל אדם; אבל עשבים המרים, וכיוצא בהן מן העיקרין שאינן ראויין אלא לרפואה, וכיוצא בהן אין בהן משום כלאי זרעים.

ד. כלאי האילנות, הרי הם בכלל מה שנאמר "שדך לא-תזרע כלאים" (ויקרא יט, יט). פיצד: המרביב אילן באילן, כגון שהרביב יחור שלתפוח באתרוג, או אתרוג בתפוח הרי זה לוקה מן התורה בכל מקום, בין בארץ בין בחוצה לארץ; וכן המרביב ירק באילן, או אילן בירק לוקה בכל מקום. ואסור לישראל להניח הגוי שירביב לו אילנו כלאים.

ה. ומתר לזרע זרעים וזרע אילן, כאחד; וכן מתר לערב זרעי אילנות ולזרען, כאחד שאין לה כלאים באילנות, אלא הרפכה בלבד.

ו. הזרע זרעים כלאים, וכן המרביב אילנות כלאים אף על פי שהוא לוקה הרי אלו מתרין באכילה, ואפלו לזה שעבר וזרען: שלא נאסר אלא זריעתן בלבד. ומתר לטע יחור מן האילן שהרכב כלאים, ולזרע מזרע הירק שהרכב כלאים.

ז. הזרעונים נחלקין לשלושה חלקים: האחד מהן, הוא הנקרא תבואה; והיא חמשה מינין החטים, והכסמין, והשעורין, ושבלת שועל, והשיפון.

ח. והשני מהן, הוא הנקרא קטניות; והן כל זרעים הנאכל לאדם, חוץ מן התבואה כגון הפול, והאפונים, והעדשים, והדחן, והארז, והשמשמין, והפרגין, והספיר, וכיוצא בהן.

ט. והשלישי מהן, הוא הנקרא זרעוני גנה; והן שאר הזרעונים שאינן למאכל אדם, והפרי שלאותו הזרע מאכל אדם כגון זרע הבצלים והשומין, וזרע החציר והקצח, וזרע לפת, וכיוצא בהן; וזרע פשתן, הרי הוא בכלל זרעוני גנה.

י. כְּשִׁיזְרְעוּ כָּל מִינֵי זֵרְעוֹנִים אֵלּוּ, וַיִּצְמְחוּ נִקְרָא הַצִּמּוּחַ כָּלֹּ
כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נִכְרַח הַזֶּרַע דָּשָׂא, וְנִקְרָא יֶרֶק. וַיֵּשׁ מִזֵּרְעוֹנֵי גִנָּה
זֵרְעוֹנִים שְׂדֵרָכָן לְזֶרַע מִהֶן שְׂדוֹת, כְּגוֹן הַפִּשְׁתָּן וְהַחֲרָדֵל; וְאֵלּוּ
הֵן הַנִּקְרָאִים מִינֵי זֵרְעִים.

יא. וַיֵּשׁ מִזֵּרְעוֹנֵי גִנָּה זֵרְעִים שְׂאִין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְזֶרַע מֵהֶם אֵלֶּא
עֲרוּגוֹת עֲרוּגוֹת קִטְנוֹת, כְּגוֹן הַלֶּפֶת וְהַצִּנּוֹן וְהַתְּרִידִים וְהַבְּצָלִים
וְהַכֶּסֶבֶר וְהַכֶּרְפֶּס וְהַמְּרוֹר וְכוּצָא בָּהֶן; וְאֵלּוּ הֵן הַנִּקְרָאִים מִינֵי
יֶרֶקוֹת.

הַלְבוֹת בְּלָאִים פֶּרֶק ב

א. זֶרַע שֶׁנִּתְעַרַב בּוֹ זֶרַע אֲחֵר אִם הָיָה אֶחָד מֵעֲשָׂרִים וָאַרְבָּעָה,
כְּגוֹן סָאָה שְׁלַחֲטִים שֶׁנִּתְעַרְבָה בְּשָׁלוֹשׁ וְעֶשְׂרִים סָאָה שְׁלִשְׁעוֹרִים
הָרִי זֶה אֲסוּר לְזֶרַע אֶת הַמִּעְרַב, עַד שְׂיִמְעֵט הַחֲטִיץ אוֹ יוֹסִיף עַל
הַשְּׁעוֹרִים; וְאִם זֶרַע, לוֹקָה. וְכָל שֶׁהוּא כְּלָאִים עִם הַזֶּרַע,
מִצְטָרֵף לְאֶחָד מֵעֲשָׂרִים וָאַרְבָּעָה.

ב. פִּיצֵד: שָׁלוֹשׁ וְעֶשְׂרִים סָאָה שְׁלַחֲטִים, שֶׁנִּתְעַרַב בָּהֶם שְׁנֵי
קִבִּין שְׁעוֹרִים, וְשְׁנֵי קִבִּין עֲדָשִׁים, וְשְׁנֵי קִבִּין פּוֹלִים הָרִי זֶה לֹא
יִזְרַע הַכֹּל, עַד שְׂיִמְעֵט סָאָה שְׁלִשְׁעוֹרִים, וַיִּכְרַח מִקְצָתָהּ אוֹ יוֹסִיף
עַל הַחֲטִים: שֶׁהַשְּׁעוֹרִים וְהַעֲדָשִׁים וְהַפּוֹל, כֻּלָּם כְּלָאִים עִם
הַחֲטִים.

ג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּשֶׁנִּתְעַרְבוּ מִינֵי תְבוּאָה זֶה בְּזֶה, אוֹ
מִינֵי קִטְנִיּוֹת זֶה בְּזֶה, אוֹ שֶׁנִּתְעַרְבָה תְבוּאָה בְּקִטְנִיּוֹת, אוֹ קִטְנִיּוֹת
בְּתְבוּאָה. אָבֵל זֵרְעוֹנֵי גִנָּה שֶׁנִּתְעַרַב אֶחָד מֵהֶן בְּתְבוּאָה אוֹ
בְּקִטְנִיּוֹת, שְׁעוֹרָן אֶחָד מֵעֲשָׂרִים וָאַרְבָּעָה מִמָּה שֶׁזִּזְרְעִין בְּבֵית
סָאָה מֵאוֹתוֹ הַמִּין: אִם נִתְעַרַב בְּסָאָה שְׁלִשְׁעוֹרִים אוֹ קִטְנִיּוֹת לֹא
יִזְרַע, עַד שְׂיִמְעֵט אוֹ יוֹסִיף עַל הַתְבוּאָה.

ד. פִּיצֵד: חֲרָדֵל שֶׁנִּתְעַרַב בְּתְבוּאָה, וְהָרִי הַחֲרָדֵל זִזְרְעִין מִמֶּנּוּ
קִב בְּכָל בֵּית סָאָה אִם נִתְעַרַב מִמֶּנּוּ אֶחָד מֵעֲשָׂרִים וָאַרְבָּעָה מִן
הַקִּב בְּסָאָה שְׁלִשְׁעוֹרִים אוֹ שְׁלִשְׁקִטְנִיּוֹת, חַיִּב לְמַעַט; וְכֵן אִם הָיָה
מִין זֶה מִזֵּרְעוֹנֵי גִנָּה זִזְרְעִין מִמֶּנּוּ סָאָתִים בְּכָל בֵּית סָאָה אִם
נִתְעַרַב מִמֶּנּוּ חֲצִי קִב בְּכָל סָאָה שְׁלִשְׁעוֹרִים אוֹ שְׁלִשְׁקִטְנִיּוֹת, יִמְעֵט.
לְפִיכָף תְבוּאָה שֶׁנִּתְעַרַב בָּהּ זֶרַע פִּשְׁתָּן אִם הָיָה שְׁלִשְׁתִּי רַבְעִים
בְּכָל סָאָה, הָרִי זֶה יִמְעֵט; וְאִם לֹא, אֵינוֹ צָרִיךְ לְמַעַט: לְפִי
שְׁבִית סָאָה זִזְרְעִין בּוֹ שָׁלוֹשׁ סָאָה זֶרַע פִּשְׁתָּן. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה,
מִשְׁעָרִים בְּכָל הַזֵּרְעִים הָאֲחֵרִים.

ה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּשָׁלֹא נִתְפּוֹן לְעָרַב, וּבְשָׁלֹא נִתְפּוֹן
לְזֶרַע הַשְּׁנֵי מִינֵין שֶׁנִּתְעַרְבוּ. אָבֵל אִם נִתְפּוֹן לְעָרַב זֶרַע בְּזֶרַע
אֲחֵר, אוֹ לְזֶרַע הַשְּׁנֵי מִינֵין אֲפִלּוּ הִיָּתָה חֲטָה אַחַת בְּתוֹךְ פְּרִי
שְׁלִשְׁעוֹרִים, אֲסוּרָה לְזֶרְעָה. וְכֵן כָּל כְּיוּצָא בְּזֶה.

ו. הַזִּזְרַע שֶׁדָּהוּ מִין מִן הַמִּינֵין, וְכִשְׁצִמְחָה רָאָה בּוֹ כְּלָאִים אִם
הָיָה הַמִּין הָאֲחֵר אֶחָד מֵעֲשָׂרִים וָאַרְבָּעָה בְּשִׁדָּה הָרִי זֶה יִלְקֹט,
עַד שְׂיִמְעֵטֵנוּ, מִפְּנֵי מִרְאִית הָעֵין, שֶׁמָּא יֹאמְרוּ כְּלָאִים זֶרַע
בְּכוּנָה: בֵּין שֶׁהָיָה הַמִּין הָאֲחֵר שֶׁצִּמְחָה תְבוּאָה וְקִטְנִיּוֹת בְּתְבוּאָה
וְקִטְנִיּוֹת, אוֹ זֵרְעוֹנֵי גִנָּה בְּתְבוּאָה וְקִטְנִיּוֹת וּבְזֵרְעוֹנֵי גִנָּה. וְאִם
הָיָה הַצִּמּוּחַ פָּחוֹת מִכָּאן, אֵינוֹ צָרִיךְ לְמַעַטוֹ.

ז. כִּמָּה דְּבָרִים אָמֹרִים, בְּזִמָּן שִׁישׁ מְקוֹם לַחֲשָׁד; אֲבָל בְּזִמָּן שֶׁהַדְּבָרִים מֵרָאִין שָׁאִין זֶה מִדַּעְתּוֹ שֶׁלְּבַעַל הַשָּׂדֶה, אֲלֵא מֵאֲלִיָּהּ עָלוּ אֵין מְחִיבִין אוֹתוֹ לְמַעַט. כִּיצַד: כְּגוֹן תְּבוּאָה שֶׁעָלוּ בָּהּ סְפִיחֵי אֶסְטִים, וְתִלְתָּן שְׁזָרְעָה לְמֹאכַל אָדָם שֶׁעָלוּ בָּהּ מִיָּנִי עֲשָׂבִים שְׂזֵה מִפְסִיד הוּא. וְכֵן כָּל כִּיּוּצָא בָּזֶה. וּבִמָּה יִנָּדַע שֶׁהַתִּלְתָּן זְרוּעָה לְמֹאכַל אָדָם בִּשְׁהִיתָה זְרוּעָה עֲרוּגוֹת עֲרוּגוֹת, וְעֲשֵׂה לָּהּ גְּבוּל סָבִיב.

ח. וְכֵן מְקוֹם הַגְּרָנוֹת שֶׁעָלוּ בּוֹ מִיָּנִין הִרְבֵּה, אֵין מְחִיבִין אוֹתוֹ לַעֲקֹר שְׁהָרִי הַדָּבָר יָדוּעַ, שֶׁאִינוּ רוֹצֵה שִׁיַּצְמַח צִמַּח בְּמְקוֹם הַגְּרָנוֹת; וְאִם הִסִּיר מִקְצָתָן אוֹמְרִין לוֹ עֲקֹר הַכֹּל חוּץ מִמִּין אֶחָד, שְׁהָרִי גָּלָה דַּעְתּוֹ שֶׁהוּא רוֹצֵה בְּקִיּוֹם הַשָּׂאָר.

ט. אֵין נוֹטְעִין יִרְקוֹת בְּתוֹךְ סֵדֵן שֶׁלְשֻׁקְמָה, וְכִיּוּצָא בָּהּ. הַטּוֹמֵן אֲגֵדַת לֶפֶת וַצְנוֹן וְכִיּוּצָא בָּהֶן תַּחַת הָאֵילָן, אִפְלוּ תַּחַת הַגֶּפֶן אִם הָיוּ מִקְצַת הָעֵלִין מְגֻלִּין, אִינוּ חוֹשֵׁשׁ: שְׁהָרִי אִינוּ רוֹצֵה בְּהַשְׁרֵשָׁתָן. וְאִם אֵינֶן אֲגֵדָה, אוֹ שֶׁלֹּא הָיוּ הָעֵלִין מְגֻלִּין חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוֹם כָּלֵאִים.

י. שָׂדֶה שֶׁהִיתָה זְרוּעָה, וְקָצַר הַזֶּרַע, וְנִשְׁאַר הָעֵיקָרִין בָּאָרֶץ אַף עַל פִּי שֶׁאֵינֶן מוֹצִיאִין צִמַּח אֲלֵא אַחֵר כִּמָּה שָׁנִים לֹא יִהְיֶה זֹרַע בְּאוֹתָהּ שָׂדֶה מִין אַחֵר, עַד שִׁיעֲקֹר הָעֵיקָרִין.

יא. הִיתָה שָׂדֶהוּ זְרוּעָה חֲטִים, וְנִמְלָךְ לְזָרְעָה שְׁעוּרִים קָדָם שִׁיַּצְמַחוּ הַחֲטִים יִמְתִּין לָהּ עַד שִׁיַּפְסְדוּ הַחֲטִים וַיִּתְּלִיעוּ בָּאָרֶץ, כִּמּוֹ שְׁלוּשָׁה יָמִים אִם הִיתָה שָׂדֶהוּ רוֹה; וְאַחֵר כֶּךָ יִהְיֶה אוֹתָן בְּמַחְרָשָׁה, וַיִּזְרַע הַמִּין הָאֶחָד. וְאִינוּ צָרִיךְ לַהֲפֹךְ אֶת כָּלָהּ, עַד שֶׁלֹּא תִשָּׂאֵר חֲטָה שֶׁלֹּא נִעְקְרָה אֲלֵא חוֹרֵשׁ אֶת הַשָּׂדֶה, כְּדֶרֶךְ שְׁחוֹרְשִׁין אוֹתָהּ קָדָם הַמָּטָר כְּדֵי שְׁתִּירוּהָ.

יב. צִמַּחוּ הַחֲטִים, וְאַחֵר כֶּךָ נִמְלָךְ לְזָרְעָה שְׁעוּרִים יִהְיֶה וְאַחֵר כֶּךָ יִזְרַע; וְאִם הוֹרִיד בְּהִמָּתּוֹ לְתוֹכָהּ, וְקִרְסָמָה אֶת הַצּוֹמַח הָרִי זֶה מִתֵּר לְזָרַע שָׁם מִין אַחֵר.

יג. בְּאֶחָד בְּאֶדָר, מְשַׁמְעִין עַל הַכָּלֵאִים; וְכָל אָדָם יוּצָא לְגִנְתּוֹ וּלְשָׂדֶהוּ, וּמִנְקִין אוֹתָן מִן הַכָּלֵאִים. וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ, יוּצָאִים שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין, וּמִסְבָּבִים לְבִדָּק. בְּרֵאשׁוֹנָה הָיוּ עוֹקְרִין וּמְשַׁלִּיכִין, וְהָיוּ בַּעֲלֵי בָתִּים שְׂמֹחִים שֶׁמִּנְקִין לָהֶן שְׂדוֹתֵיהֶן. הַתְּקִינוּ שִׁיְהִיו מִפְקִירִין אֶת כָּל הַשָּׂדֶה שֶׁמִּצְאוּ בָּהּ כָּלֵאִים וְהוּא שִׁימְצָאוּ בָּהּ מִין, אֶחָד מֵעֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה; אֲבָל פָּחוֹת מִכָּאן, לֹא יִגְעוּ בָּהּ.

יד. וְחוֹזְרִין שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין בְּחֻלּוֹ שְׁלֹמוֹעַד הַפֶּסַח, לְרֹאוֹת הָאֶפֶל שִׁיַּצָּא. וְכָלֵאִים שֶׁהִנְצוּ, אֵין מְמַתִּינִים לָהֶן אֲלֵא יוּצָאִין עֲלֵיהֶן מִיָּד; וּמִפְקִירִין אֶת כָּל הַשָּׂדֶה, אִם יֵשׁ בָּהּ אֶחָד מֵעֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה.